

Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen

Rapport med regional
tiltaksplan

Innholdsfortegnelse

1	Innledning og bakgrunn	3
1.1	Lovverk og grunnlagsdokumenter	3
2	Regionalt arbeid	5
2.1	Samisk befolkning i Helse Sør-Øst	5
2.2	Mandat for regional arbeidsgruppe	6
2.3	Organisering av arbeidet	6
3	Tiltaksplan	8

1 Innledning og bakgrunn

Med bakgrunn i Nasjonal helse- og sykehusplan (2016-2019) ble Helse Nord gitt følgende oppdrag i oppdragsdokumentet for 2017:

Helse Nord RHF skal ivareta strategisk videreutvikling av spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen innenfor de rammer og prinsipper som framgår av Nasjonal helse- og sykehusplan.

I henhold til oppdraget gitt til Helse Nord RHF og i et nært samarbeid med Sametinget og de andre regionale helseforetakene i landet ble prosjektet «Strategisk videreutvikling av spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen» opprettet. Prosjektet resulterte i strategidokumentet «Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen». Styret i Helse Sør-Øst RHF behandlet strategidokumentet i oktober 2020 (styresak 116-2020) med vedtak om å følge opp strategien.

Strategidokumentet ble så fulgt opp i interregionalt AD-møte 23. november 2020 med følgende konklusjon:

- 1. AD-ene i RHF-ene peker på at økt kvalitet og kompetanse i spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen, fordrer at alle regionale helseforetak er delaktig i det videre arbeidet.*
- 2. AD-ene i RHF-ene støtter at det opprettes en interregional arbeidsgruppe, under ledelse av Helse Nord RHF, som følger opp det videre arbeidet med strategidokumentet «Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen». Fagdirektørene og AD-ene i RHF-ene skal holdes oppdatert om det videre arbeidet. Representant fra KTV/KVO inviteres inn i arbeidsgruppen.*

Helse Nord RHF har initiert og leder den interregionale arbeidsgruppen. Mandatet for den interregionale arbeidsgruppen ble godkjent i interregionalt AD-møte 21. juni 2021:

«Arbeidsgruppen skal utarbeide en oversikt over aktuelle tiltak som kan igangsettes for å sikre kvalitet og utvikle kompetanse om samisk språk og kultur i spesialisthelsetjenesten i Norge. Tiltakene skal være i henhold til strategidokumentet «Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen», kapittel 5.3: Sikre økt kvalitet og kompetanse i spesialisthelsetjenesten. Det skal synliggjøres og tas hensyn til helseforetakenes ulike behov. Det skal utarbeides en tiltaksplan for hvert enkelt RHF. Kostnader skal omtales. Arbeidsgruppen skal også koordinere arbeidet med tiltaksplaner som pågår i regionene.»
«Arbeidsgruppen skal fremlegge en rapport med en samlet oversikt over de regionale helseforetakenes tiltaksplaner innen utgangen av juni 2022. Rapporten vil fremlegges for interregionalt AD-møte»

1.1 Lovverk og grunnlagsdokumenter

- Strategidokumentet (2020) «Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen»
- Avtale mellom Helse Sør-Øst RHF og Helse Nord RHF om behandling av samiske pasienter
- Nasjonale lover og internasjonale konvensjoner som Norge har gitt sin tilslutning til:
 - Av ILO-konvensjonen nr. 169 art. 25 følger at utforming og gjennomføring av helsetjenester for urfolk skal skje under urfolks eget ansvar og kontroll, slik at urfolk kan nyte godt av så høy fysisk og mental helsemessig standard som mulig.
 - I Pasientrettighetsloven § 3-5 fremgår det at pasienter har krav på informasjon som er tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger som alder, modenhet, erfaring og kultur- og språkbakgrunn. Denne bestemmelsen gir samiske pasienter rett på informasjon, som er tilpasset samisk språk- og kultur. I forarbeidet til loven er samiske pasienter særlig nevnt som målgruppe for denne bestemmelsen.
 - Sameloven § 3.5 gir samiske pasienter utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren. Samelovens ordlyd §3.5 lyder: Den som ønsker å bruke samisk for å

ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet har rett til å bli betjent på samisk."

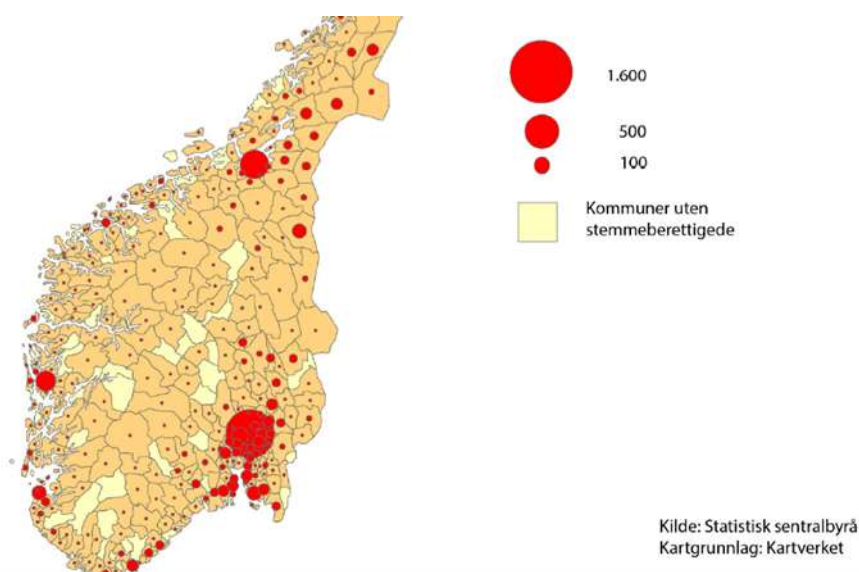
- I Helseforetaksloven §35.3.ledd fremgår det at Regionalt helseforetak skal sørge for at den enkelte pasients utvidede rett til bruk av samisk språk i spesialisthelsetjenesten blir ivaretatt, jf. sameloven § 3-1 nr. 4 og § 3-5

2 Regionalt arbeid

2.1 Samisk befolkning i Helse Sør-Øst

Det finnes ingen offisiell oversikt eller registrering av den samiske befolkningen og dermed heller ikke nøyaktige tall for hvor mange samer som bor i Norge. Forskning som er gjort viser at det bor personer med samisk bakgrunn i hele Norge, og at det har skjedd en relativt sterk flytting fra typiske samiske distrikter og inn til byer.

Det er tre offisielle samiske språk- og språkområder; nord-samisk, lulesamisk og sørsamisk. En del av det sør-samiske området er i opptaksområdet til Sykehuset Innlandet HF. Sør-samisk valgkrets til Sametinget omfatter blant annet kommunene Engerdal, Rendalen, Os, Tolga, Tynset og Folldal. Resten av vår region hører til Sør-Norge valgkrets.

Kart 6 Personer innmeldt i Sametingets valgmanntall pr 30/6-2019, SSB rapport 2020/26

Som kartet viser har de fleste kommuner i vår region innbyggere som har meldt seg inn i manntallet, og dermed identifiserer seg som en person med samisk språk- og/eller kulturbakgrunn. I tillegg kommer de med samisk bakgrunn som ikke har meldt seg inn i valgmanntallet (enda).

Oslo-området peker seg ut, og det er rimelig å anta at mange med samisk språk- og kulturbakgrunn bor i landets hovedstad, og dermed har sykehus tjenestene sine fra sykehusene i området. I tillegg har Oslo universitetssykehus mange nasjonale tjenester som skal gi likeverdig tilbud også til pasienter med samisk bakgrunn fra resten av landet. Det samme vil også gjelde landsfunksjonene ved Sunnaas sykehus HF.

Samene er et urfolk i Norge som har spesielle rettigheter i henhold til ILO-konvensjonen. De bor i Norge, og dette er deres hjemland. Likevel kan de oppleve at helsepersonellet de møter ikke fanger opp at samenes språk-, historie- og kulturbakgrunn kan ha stor betydning for utfallet av undersøkelse og behandling – for pasientsikkerheten. Det er reelle forskjeller i kommunikasjonsmåte, både rent språklig og i kroppsspråk. Det er forskjeller i sykdomsforståelse og tenkning rundt behandling. Det er forskjeller i holdninger og verdier og det kan være forskjeller i tillit til hjelpeapparatet.

Interregionalt AD-møte har besluttet at det skal utarbeides regionale tiltaksplaner for dette fagområdet i alle landets helseregioner, og den interregionale arbeidsgruppen er gitt oppgaven å koordinere arbeidet.

Samisk språk og kulturforståelse ble også omtalt i oppdragsdokumentet for 2021: *Helse Sør-Øst RHF skal i sitt pågående arbeid med å utvikle regionale utviklingsplaner stille krav til helseforetakene om i sin neste utviklingsplan å planlegge for å sikre tilstrekkelig kompetanse i samisk språk og samisk kulturforståelse.*

Den regionale tiltaksplanen og eventuelt lokale tiltaksplaner vil forplikte helseforetakene på samme måte som andre strategiske dokumenter.

Sak om regional oppfølging av det interregionale arbeidet ble behandlet i enhetsledermøtet i medisin og helsefag i desember 2021 og i fagdirektørmøtet i januar 2022. Det ble i etterkant av denne behandlingen opprettet en arbeidsgruppe for å utarbeide utkast til en regional tiltaksplan. Etter at arbeidsgruppen hadde utarbeidet et utkast til tiltaksplan fikk fagdirektørene i Helse Sør-Øst anledning til å gi innspill og tilbakemeldinger på utkastet. Det kom noen tilbakemeldinger som det ble tatt hensyn til.

2.2 Mandat for regional arbeidsgruppe

Arbeidsgruppen skal utarbeide en plan over hvilke tiltak som må igangsettes for å sikre kvalitet og utvikle kompetanse om samisk språk og kultur, i henhold til strategidokumentet «Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen». kapittel 5.3: Sikre økt kvalitet og kompetanse i spesialisthelsetjenesten. Det skal synliggjøres og tas hensyn til helseforetakenes ulike behov.

Arbeidsgruppen har som oppgave å vurdere hvilke tiltak som kan bidra til å sikre at samiske pasienter får et spesialisthelsetjenestetilbud tilpasset samisk språk og kultur. Arbeidsgruppen bes om å utarbeide en tiltaksplan, med korte og langsiktige mål.

Planen skal inneholde:

- *En oversikt over hvilke tiltak som er aktuelle for helseforetakene i vår region*
- *Eventuelle kostnader ved tiltakene skal omtales*
- *En tidslinje over når foreslåtte tiltak skal implementeres*

2.3 Organisering av arbeidet

De to helseforetakene som antas å ha størst andel samisk befolkning i sitt opptaksområde (Oslo universitetssykehus HF og Sykehuset Innlandet HF) ble invitert til delta i arbeidsgruppen. I tillegg ble de øvrige helseforetakene invitert til å delta, men det var ingen som fant å ha mulighet til det. Regionalt brukerutvalg og de konserntillitsvalgte ble invitert inn i arbeidet.

Regionalt brukerutvalg hadde ikke mulighet til å delta, men prosjektleder for den interregionale arbeidsgruppen foreslo en representant fra Oslo kommune.

Arbeidsgruppen har bestått av:

- Tone Torgersen, Sykehuset Innlandet HF
- Camilla Holt Hasle, Oslo universitetssykehus HF
- Ingrid Jåma, brukerrepresentant
- Cathrin Snare, konserntillitsvalgt
- Rita H.von der Fehr, konserntillitsvalgt

- Gunvor Øfsti, Helse Sør-Øst RHF – leder av arbeidsgruppen

Arbeidsgruppen startet arbeidet i februar 2022 og har møttes på Teams. For å bli godt kjent med bakgrunnen for arbeidet og det særegne med at Norge har to folkeslag deltok Elisabeth Gerhardsen som er psykologspesialist ved SANKS (Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus) på ett av møtene. Hun ga en grundig og god innføring i behovet for å utarbeide en slik tiltaksplan.

I strategidokumentet er det mange forslag til tiltak på ulike nivå, og arbeidsgruppen har tatt utgangspunkt i disse forslagene. Det er valgt ut tiltak som kan implementeres forholdsvis enkelt, men som arbeidsgruppen vurderer vil ha stor betydning. Noen av dem kan gjennomføres i regi av det regionale helseforetaket, mens andre tiltak må gjennomføres lokalt understøttet på ulike måter av RHF-et.

Arbeidet med å øke kunnskap og kompetanse om samisk språk og kultur i spesialisthelsetjenesten er i startgropen. Vårt ønske er at denne rapporten med tiltaksplan skal være et redskap som kan bidra til å øke tjenestenes kunnskap om samisk språk, kultur og historie. Arbeidsgruppa erfarer at det er stor mangel på kunnskap om fornorskningsprosessen og historie som har betydning for helse og levesett hos dagens samiske befolkning. Målet er å sikre likeverdige helsetjenester til den samiske befolkningen.

Vi ser frem til å være med på å bidra til likeverdige helsetjenester for den samiske befolkningen i årene framover. Gjennom godt lagspill, engasjement, kunnskaps- og tjenesteutvikling skal Helse Sør-Øst være en god part i videreutviklingen av spesialisthelsetjenestene til den samiske befolkningen i Norge.

3 Tiltaksplan

Tiltaksplanen er laget for konkretisering og oppfølging av kapittel 5.3.1 i strategidokumentet «Spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen»:

5.3 Sikre økt kvalitet og kompetanse i spesialisthelsetjenesten.

Å bedre kvalitet på helsetjenestene til den samiske befolkningen samt sørge for økt kompetanse i språk og kulturforståelse blant helsepersonell innebærer en rekke tiltak. Det innebærer blant annet å utvikle nye tilbud, synliggjøre samiske pasienters behov på ulike måter, bidra til opplæring, sørge for samhandling mellom helsepersonell og mellom tjenestenivåer, ta i bruk ny teknologi samt opprettholde og styrke eksisterende tiltak. I tillegg bør forskningsaktiviteten økes.

5.3.1 Sikre kvalitet og utvikle kompetanse om samisk språk og kultur i spesialisthelsetjenesten

Tiltak for å sikre og utvikle kompetanse om samisk språk og kultur må være tilstede i hele spesialisthelsetjenesten. Tiltakene må gjennomføres systematisk, være forankret i ledelsen og fremgå av styrende dokumenter og kompetanseplaner. Alle regionale helseforetak bør vurdere å inngå samarbeidsavtaler med Sametinget. Avtalene må forankres og tilpasses geografiske forhold.

Tiltakene beskrives overordnet og helseforetak og regionalt helseforetak må bearbeide tiltakene ut fra lokale forhold. Noen av tiltakene må helseforetakene og regionalt helseforetak samarbeide om, andre tiltak løses best lokalt. Noen tiltak skal utvikles for alle regioner, her går helseregionene sammen i arbeidet under ledelse fra Helse Nord.

De foreslåtte tiltakene kan deles i to hovedkategorier:

1. Tiltak rettet mot ansatte.

Dette gjelder blant annet kurs, opplæring og generell informasjon om betydningen av samisk språk- og kulturkompetanse (e-læringskurs, kurspakker, informasjon om behandlingstilbud, bruk av tolketjenester og oversatt informasjon)

2. Tiltak rettet mot pasienter/befolkningen.

Eksempel på foreslåtte tiltak i denne kategorien er informasjon om tilgjengelige behandlingstilbud, markering av 6. februar, bilde/kunst i sykehusenes inngangsparti. Arbeidsgruppen er tydelig på at symbolikk uten språk (for eksempel i form av bilder og flagg) vil ha stor symbolsk betydning og nå samer uansett hvilket språk de snakker.

Anbefalte tiltak fra kapittel 5.3.1 i strategidokumentet	Tiltak Helse Sør-Øst	Ansvar	Tid	Kommentarer
<p>Utvikle og iverksette strategier for å rekruttere og beholde ansatte med samisk språk og kulturkompetanse gjennom å:</p> <ul style="list-style-type: none"> - etterspørre samisk språk- og kulturkunnskap i utlysningstekster for å rekruttere flere samiske helsepersonell inn i HF-ene. - legge til rette for at helsepersonell i både grunn- og videreutdanninger tilbys praksis på Sámi klinikkka. - kvotere samer inn på helsefagutdanninger. - tilby lønnsstillegg for samisktalende helsepersonell. - øremerke utdanningsstillinger for samiske helsepersonell. - lage ordninger for leger, psykologer og sykepleiere i spesialisering som sikrer raske fullføring av spesialiteten. 	<ul style="list-style-type: none"> - Informere om muligheten for å hospitere ved SANKS og legge til rette for slik hospitering 	<p>RHF Aktuelle helseforetak</p>	<p>Kontinuerlig</p>	<p>Hospitering er omtalt i samarbeidsavtale mellom Helse Nord og Helse Sør-Øst om pasientbehandling ved SANKS.</p> <p>Kostnader: Hospiterende helseforetak dekker reise og opphold, for øvrig ingen kostnader</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - Etterspørre samisk språk- og/eller kulturkompetanse i utlysningstekster når det er hensiktsmessig 	<p>Aktuelle helseforetak</p>	<p>Kontinuerlig</p>	<p>Må vurderes av det enkelte HF.</p> <p>Kostnader: ikke avklart</p>
<p>Sikre at klinisk personell i alle helseforetak har en grunnkompetanse i samisk språk- og kulturforståelse gjennom å:</p> <ul style="list-style-type: none"> - etablere systemer for opplæring i samisk språk og kultur på alle nivå i spesialisthelsetjenesten, f.eks. gjennom kurs og fagdager, lederprogram, kurs for nyansatte og internundervisning. - utvikle obligatoriske e-læringsprogram som omhandler samisk språk og kultur i kompetansemodulene til helsepersonell. 	<ul style="list-style-type: none"> - E-læringskurs (kortversjon) settes som regionalt kompetansekrav 	<p>RHF HF</p>	<p>Når e-læringskurs er redigert</p>	<p>Interregional utvikling/videreutvikling av kurs initiert av Helse Nord.</p> <p>Kostnader: eventuell fordeling avtales mellom de 4 RHF</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - Gjøre tilgjengelig og informere om kurspakker som kan brukes på undervisningsdager og annen internundervisning 	<p>RHF HF</p>	<p>Ferdigstilte kurs legges på læringsportalen</p>	<p>Kostnader: ikke avklart</p>

	<p>Tolketjenester</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vurdere dagens rammeavtaler - Videreutvikle tilbudet ved Tolkesentralen ved OUS - Legge til rette for bruk av nasjonal tolketjeneste når den er på plass 	RHF HF	Kontinuerlig	<p>Det må legges til rette for ansatte har kunnskap om når tolk bør anvendes og hvordan det kan bestilles</p> <p>Kostnader: ikke avklart</p>
<i>Tilby konsultasjoner via video fra Sámi klinihkka eller andre virksomheter</i>	<p>Gjøre mulighetene for å bli behandlet ved Sanks kjent</p> <ul style="list-style-type: none"> - Velg behandlingssted - Informere ulike henvisere (fastleger, DPS ++) - Helseforetakene - Befolkningen (potensielle pasienter) 	RHF HF Helsenorge	Kontinuerlig	<p>Samarbeidsavtale om pasientbehandling via Sanks eksisterer. De har utekontor i Oslo og tilbyr også videokonsultasjoner/behandling</p> <p>Kostnader: ingen spesifikke</p>
	<p>Gjøre mulighet for videokonsultasjoner ved Sami klinihkka kjent</p> <ul style="list-style-type: none"> - Velg behandlingssted - Henvisere - Helseforetakene 	RHF HF Helsenorge	Kontinuerlig	<p>Pasienter kan henvises til Sami klinihkka gjennom ordning med å velge behandlingssted</p> <p>Kostnader: ordinær egenbetaling for pasientene</p>
<i>Opprette egne stillinger eller kombinasjonsstillinger for arbeid med samisk helse</i> <i>, for eksempel gjennom samiske helseteam.</i>	<p>Vurdere muligheten for å opprette et eget kontaktpunkt for pasienter/pårørende (regionalt/på tvers av helseforetaksområder)</p>			<p>På St.Olavs hospital er det avsatt en deltidsressurs som fungerer som samtalepart/rådgiver direkte for samiske pasienter. Pasienter og pårørende kan ta kontakt og bruke eget språk dersom de har spørsmål</p>

				<p>knyttet til undersøkelse og behandling i spesialisthelsetjenesten</p> <p>Kostnader: vil oppstå dersom det opprettes ny tjeneste</p>
<p>Opprette regionale og lokale samiske fagnettverk for eksempel etablere ressursgrupper internt i helseforetakene som har kompetanse på samiske språk og kultur. Gruppene vil kunne være en ressurs for samiske pasienter og ansatte i helseforetaket.</p>	<p>Vurdere deltagelse fra relevante helseforetak/RHF i evt. helsenettverk i regionen</p>	<p>RHF HF</p>		<p>Aktuelt i flere hf eller eventuelt på regionalt nivå Samisk hus har varslet at de vil initiere et helsenettverk for Oslo-området. Det vil være relevant å vurdere deltagelse fra RHF/HF Ikke aktuelt å opprette eget nettverk</p> <p>Kostnader: det enkelte RHF/Hf dekker kostnader for egne ansatte</p>
<p>Utvikle, oversette og tilpasse informasjonsmateriell på alle samiske språk - Informasjon om pasientrettigheter, behandlingstilbud og annet. - All pasientrettet informasjon på helsenorge.no bør finnes på samiske. - Utarbeide informasjons- og undervisningsopplegg tilpasset samiske barn og unge, blant annet om tema kropp, seksuell helse, psykisk helse og vold.</p>	<p>Spre og ta i bruk oversatt informasjon</p>	<p>RHF HF</p>	<p>Kontinuerlig</p>	<p>Nasjonalt/interregionalt ansvar via Helsedirektoratet å oversette</p>
<p>Kvalitetssikre verktøy for utredning, behandling og opplæring tilpasset den samiske befolkningen: - Utarbeide og tilpasse utredningsverktøy og behandlingsmanualer. - Implementere Kulturformuleringsintervjuet (KFI) tilpasset samisk språk og kultur i alle landets helseforetak.</p>	<p>Informere om verktøyet KFI (kulturformuleringsintervjuet) til bruk i helseforetakene</p>	<p>RHF HF</p>		<p>KFI er oversatt til nord-samisk</p>

- Tilpasse selvmordsforebyggende kurs til samisk språk og kultur.				
De nasjonale handlingsplanene mot vold og overgrep må styrke og sikre et likeverdig og kultursensitivt behandlingstilbud for samiske pasienter og deres pårørende som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep. Samarbeidet mellom spesialisthelsetjenesten, kommunehelsetjenesten og ideelle organisasjoner som jobber med voldsutsatte samer bør styrkes				Vurderes
Implementere «Plan for selvmordsforebygging blant samer i Norge, Sverige og Finland». Et likeverdig og kultursensitivt behandlingstilbud/oppfølging overfor samiske etterlatte ved selvmord må sikres og styrkes.	Gjøre planen kjent i helsetjenesten. Aktuelle tiltak i planen handler blant annet om å sikre språk- og kulturkompetanse i tjenestene. Jfr. tiltak over	RHF/HF		Planen er utarbeidet, men må implementeres
Tilrettelegge språklig og kulturelt gruppebaserte lærings- og mestringstilbud til samiske pasienter med langvarige og/eller tilbakevendende helseproblemer. Kursene bør utvikles innenfor alle tre språkområdene og i samarbeid med lokale HF. Arbeidet bør koordineres av FoU-avdelingen på Sámi klinikk.	Sees i sammenheng med tiltak under punktet Tilby konsultasjoner via video fra Sámi klinikk eller andre virksomheter			
Synliggjøre samisk språk og kultur ved alle landets helseforetak, for eksempel gjennom å tilby samiske aviser, bøker, skilt og leker, kunst. Alle helseforetak må markere samenes nasjonaldag 6. februar.	Markere samisk nasjonaldag 6. februar med: - Flagg (flaggstang, bordflagg) - Internett og- intranettomtale - Ulike arrangement lokalt - Kurs/seminar - Utstillinger - Eventuelt servere samisk mat	RHF HF	Årlig	Internett/intranettsaker må utarbeides Kostnader: Innkjøp av flagg

	<p>Generell synliggjøring av at samiske pasienter er velkomne på sykehusene. Kan gjøres med:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bilde/kunst i inngangsparti - Fotoutstillinger (ambulerende?) 	RHF HF	Kontinuerlig	<p>Symbolikk uten språk er lettest å få til i en stor region med personer fra alle tre språk bosatt, og dermed anbefalt å se på slike muligheter</p> <p>Kostnader: ikke vurdert</p>
<i>Etablere et samisk møtested for samiske pasienter, pårørende og ansatte der det er naturlig¹</i>				Prioriteres ikke nå
<i>Sørge for at oppmerksomheten på tilbudet til samiske pasienter er beskrevet i forpliktende avtaler mellom kommuner og spesialisthelsetjeneste. Det samiske perspektivet må omtales og tiltak beskrives i utviklingen av helsefelleskapene, i tjenesteavtaler og i samarbeidsavtaler.</i>				Jfr oppdrag 2021: Samiske pasienters rett til og behov for tilrettelagte tjenester må etterspørres og synliggjøres gjennom hele behandlingsforløpet.
<i>Sikre at fagrådgiverstillinger i helseforetakene og i alle regionale helseforetak har spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen som beskrevet ansvarsområde.</i>	Ansvar for fagområdet spesialisthelsetjeneste til samisk befolkning er fordelt i RHF-et	RHF HF?	Igangsatt	

¹ Et samisk møtested: For samiske pasienter og pårørende kan det være positivt med et treffpunkt på de store sykehus som for eksempel UNN, Finnmarkssykehuset Hammerfest, Nordlandssykehuset, St Olavs hospital og Rikshospitalet. Det kan være med på å gi en trygghet for samiske pasienter å ha et sted der de kan treffe andre samer og samisk helsepersonell. Dette kan være et rom, som gjenspeiler samisk kultur, som bilder, aviser, musikk og informasjonsmateriell. Her kan det også være tilknyttet samisk helsepersonell, som pasienter kan treffe eller kontakte. Et samisk rom kan også ses i sammenheng med samisk helseteam.

